

Docentenhandleiding Sportdossier

S | L | O

specialisten in leerprocessen

Docentenhandleiding Sportdossier

Dic Houthoff
Ger van Mossel
Chris Mooij

Enschede, september 2001

Verantwoording

© 2000 Stichting leerplanontwikkeling (SLO), Enschede

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Auteurs:

Ger van Mossel (SLO)

Dic Houthoff (SLO)

Chris Mooij (eindredactie, SLO)

In samenwerking met:

Arnica Jacobs (Het Vlietland College)

Daniëlle Passchier (O.S.G. Echnaton)

Berend Brouwer (SLO)

Vormgeving:

Marian Bijkerk

Deze publicatie is tot stand gekomen in samenwerking met:
de Stichting jeugd in Beweging, Arnhem

Besteladres

SLO, kennisspecialisten

Afdeling Verkoop

Postbus 2041, 7500 CA Enschede

Telefoon (053) 4840 305

internet: www.slo.nl

ISBN: 0000

Inhoud

Inleiding	7
Gebruik opdrachten	9
Geraadpleegde literatuur	15
Bijlagen	17

Inleiding

In 1999 is met een aantal scholen gestart met het ontwikkelen van opdrachten voor een sportdossier. Via diverse opdrachten uit het sportdossier reflecteren leerlingen in de eerste fase van het voortgezet onderwijs (de basisvorming) op hun eigen sportloopbaan. Sport en bewegen doen de leerlingen op drie manieren: de lessen lichamelijke opvoeding, de naschoolse sport en het sporten in de eigen vrije tijd. Daar zijn de opdrachten in dit sportdossier dan ook op gericht.

De SLO heeft dit project uitgevoerd in het kader van de werkzaamheden voor de Stichting Jeugd in Beweging. Jeugd in Beweging heeft als doelstelling jongeren van 12-18 jaar blijvend te laten deelnemen aan sport- en bewegingsactiviteiten. En wil de jongeren daar ook actief bij te betrekken. Het sportdossier kan bij de realisatie van die doelstellingen een belangrijk instrument zijn. Leerlingen in de eerste fase van het voortgezet onderwijs leren bewust kijken naar de eigen sportdeelname, hun motieven, voorkeuren, het plezier in sport en bewegen, maar ook hun minder goede ervaringen.

In de dagelijkse schoolpraktijk is een oriëntatie op sport vaak wel aanwezig, maar in hoeverre de huidige deelname nog verder wordt uitgebouwd en zal leiden tot een latere blijvende deelname is te vaak afhankelijk van toevallige omstandigheden. De sportkeuze wordt vaak bepaald doordat bijvoorbeeld ouders of een vriendje al aan een bepaalde sport doen. Sportdeelname wordt ook bepaald door bepaalde rolopvattingen. Een meisje gaat turnen, paardrijden. Een jongen gaat voetballen. Later blijkt dat veel mensen op jonge leeftijd een verkeerde keuze hebben gemaakt. Juist in de leeftijd van 12 tot 15 zappen jongeren nogal eens van de ene naar de andere sport. Ouders zien graag dat hun kinderen een keus maken voor één of twee sporten.

Een bewuste keuze leren maken en inzicht krijgen in de factoren die de keuze beïnvloeden is een belangrijke taak van de school. Het sportdossier kan hier een belangrijke rol in spelen. Alleen het volgen van de LO lessen leidt niet automatisch tot het maken van een goede sportkeuze en lifetime sportbeoefening. Het sportdossier maakt leerlingen bewust waarvoor zij kiezen en laat ze reflecteren over opgedane ervaringen. En probeert op die manier een aanzet te geven tot een 'levenslang' bewegen van de leerlingen.

Uitprobeerscholen

Een aantal scholen heeft geholpen met het ontwikkelen en uitproberen van de opdrachten. Het gaat om O.S.G. Echnaton in Almere, O.S.G. Northgo in Noordwijk en het Vlietland College uit Leiden. Dit betekent dat alle schooltypen van IVBO tot VWO vertegenwoordigd waren. De scholen hebben een ruime ervaring met het werken met diverse opdrachten, zoals enquêtes, onderzoeksopdrachten, een sporttest en dergelijke.

Doelstellingen van het 'Sportdossier'

- Leerlingen leren op een bewuste en actieve manier hun eigen vraag naar sport en bewegen afstemmen op het sportaanbod

- Leerlingen worden gestimuleerd te komen tot een persoonlijke keuze voor nu en later
- Docenten LO krijgen zicht op de sportieve affiniteit van hun leerlingen
- Docenten LO kunnen hun leerlingen begeleiden bij het sportkeuzeproces
- Scholen krijgen informatie over welke leerlingen deelnemen aan de naschoolse sport en welke leerlingen doorstromen naar de sportverenigingen en -instellingen.

Andere opbrengsten

Naast de bovengenoemde doelstellingen krijgt de vaksectie LO vanuit de resultaten van het Sportdossier zicht op het eigen lesprogramma, het naschoolse sportprogramma en het sportaanbod in de omgeving. Het Sportdossier biedt bijvoorbeeld informatie over het deelnameverloop aan de naschoolse sport en de deelname mogelijkheden bij diverse sportverenigingen. Bovendien kan het fungeren als een leerlingvolgsysteem op het gebied van sportdeelname. Ten slotte geeft het de vaksectie zichtbare informatie over wat de leerlingen ten aanzien van het maken van een bewuste sportkeuze hebben geleerd.

Gebruik opdrachten

Hieronder staan met een korte toelichting de opdrachten. De opdrachten zijn verdeeld met een mogelijke indeling over de leerjaren. Drie opdrachten uit het Sportdossier worden in meerdere leerjaren afgenomen: de Sporttjdmeter (klas 1 en 3), de LO-vragenlijst (klas 1, 2 en 3) en de opdracht over de Naschoolse sport (klas 1 en 3). In het leerlingenwerkboekje komen deze opdrachten dan ook in de hogere klassen weer terug.

Aan het eind van het boekje is apart een instroomenquête opgenomen voor leerlingen die tussentijds nieuw op school komen.

Overzicht van de opdrachten van klas 1 t/m 3 in het leerlingenwerkboekje

	Opdracht	Waar gaat het om?	pagina
<i>Klas 1</i>	1. Sport en LO op de basisschool	Hoe was je sportgedrag op de basisschool? Wat zijn je verwachtingen op de middelbare school?	
	2. Fair play-code	Hoe sportief speelt je klas?	
	3. Sport-tjdmeter	Hoeveel tijd besteed je in klas 1 aan sport?	
	4. Mijn sportgedrag	Aan welke sporten doe je en in welke vorm?	
	5. LO-vragenlijst klas 1	Wat vind je tot nu toe van de lessen LO in klas 1?	
	6. Naschoolse sport klas 1	Hoe was je deelname aan de naschoolse sport in klas 1?	
<i>Klas 2</i>	7. Sportmarkt	Houd een interview en maak een verslag waarin je klasgenoten vertelt waarom je favoriete sport zo leuk is om te doen.	
	8. Sporttest	Welke sporten vind je leuk of lijken je leuk om te doen?	
	9. LO-vragenlijst klas 2	Wat vind je tot nu toe van de lessen LO in klas 2?	

<i>Klas 3</i>	10. Sport-tijdmeter klas 3	Hoeveel tijd besteed je in klas 3 aan sport? En hoe is dat vergeleken met klas 1?	
	11. Mijn sportmotivatie	Wat spreekt je aan bij sport(en)?	
	12. LO-vragenlijst klas 3	Wat vind je tot nu toe van de lessen LO in klas 3?	
	13. Naschoolse sport klas 3	Hoe was je deelname aan de naschoolse sport in klas 3?	
	14. Instroomenquête	Je komt van een andere school/afdeling. Welke onderdelen heb je gehad tijdens de lessen LO en wat vond je ervan? Welke sporten doe je nu en welke heb je gedaan?	

Opzet sportdossier

Het is de bedoeling dat de leerlingen vanaf de brugklas tot en met klas 3 bouwen aan een eigen Sportdossier. Het gaat daarbij om drie tot vijf verschillende opdrachten per klas. Het precieze aantal opdrachten en moment en volgorde van afname is een keuze van de school. Dit hangt onder andere af van de functies van de opdrachten. Wel is er bewust gekozen voor de afname van bepaalde opdrachten in bepaalde klassen. De opdrachten beïnvloeden de sportdeelname van de leerling op drie verschillende niveaus: als individuele leerling, vanuit de klas en door middel van de naschoolse sport op schoolniveau.

In de brugklas ligt het accent voornamelijk op de individuele leerling: zijn eigen (wijze van) sportdeelname. In klas 2 komt de leerling via de klas in aanraking met mogelijke sporten en motieven om te sporten. In klas 3 worden er een aantal opdrachten herhaald, zodat de resultaten van verschillende leerjaren kunnen worden vergeleken. In *Mijn sportmotivatie* krijgen de eigen motieven van leerlingen om te sporten nadrukkelijk aandacht. De opdracht over *Naschoolse sport* vergelijkt de deelname en behoeftes van de leerling wat betreft zijn deelname aan het naschoolse sportprogramma. In feite probeert deze opdracht leerlingen te stimuleren tot sportdeelname op schoolniveau.

Een docent kan er uiteraard altijd voor kiezen bepaalde opdrachten in klas 2 en 3 te herhalen en/of toevoegen. Dit kunt u doen voor de gehele klas, maar ook voor individuele leerlingen. Bijvoorbeeld als leerlingen nog geen bewuste keuzes kunnen maken of teleurstellende ervaringen hebben gehad.

Functionies opdrachten

Het werkboek begint met *Sport en LO op de basisschool*. In deze opdracht blikt de leerling terug naar zijn sportgedrag tijdens de basisschool en kijkt hij vooruit naar zijn middelbare schooltijd. U krijgt als docent een eerste indruk van de leerling. Bijvoorbeeld in het geval van negatieve ervaringen of blessures. Het is aan te raden even kort te reageren op de uitkomsten bijv. vraag 7 en 8. en tevens is het een prima aanleiding om het LO programma op uw school uit te leggen. Soms kan een individueel gesprekje nog nuttige informatie opleveren en het contact met de leerling verstevigen.

De *LO-vragenlijst* geeft u een indruk hoe de leerlingen de lessen ervaren. Maar het geeft ook een beeld naar de leerling zelf toe. U kunt deze vragenlijst elk jaar afnemen. De vragenlijst kunt u tussentijds (dat heeft onze voorkeur), maar ook aan het eind van het schooljaar afnemen. Tussentijdse afname, bijvoorbeeld na de voorjaarsvakantie, geeft mogelijkheden tot bijstelling van het LO-programma als blijkt als een hele klas bepaalde activiteiten negatief waardeert. Het geeft ieder geval een aanleiding tot een gesprek. De leerlingen voelen zich serieus genomen en dat kan een positieve uitwerking hebben. Afname aan het eind van het schooljaar heeft meer het karakter van een eindexamen.

De enquête *Naschoolse sport* stimuleert de leerlingen stil te staan bij het naschoolse sportaanbod. Het geeft de leerlingen zicht op zijn eigen deelname en die van de klas. U kunt de deelname individueel of klassikaal met de klas bespreken. U kunt bijvoorbeeld naar aanleiding van de resultaten de leerlingen wijzen op de sportmogelijkheden bij u op school. Een geheel andere functie is dat de vaksectie of de schoolsportcommissie wordt geïnformeerd over de sportvraag van de leerlingen. Door de opdracht zowel in de brugklas als de derde klas af te nemen richt u zich op twee verschillende leeftijdsgroepen. En de leerling kan ook terugkijken. Wellicht geven beide groepen verschillende suggesties om nieuwe activiteiten te starten.

De leerlingen in klas 1, en in klas 2, zijn nog ontvankelijk voor een *Fair play-code*. Het is een instrument dat goed past binnen een op veiligheid en onderling vertrouwen gericht schoolbeleid. Het kan preventief werken bij het voorkomen van onsportief gedrag. Natuurlijk kunt u leerlingen die in klas 2 of 3 onsportief spelen opnieuw een fair play-code laten maken.

In klas 2 vindt een nieuwe en verdere oriëntatie op mogelijke sporten plaats via de opdrachten *Sportmarkt* en *Sporttest*.

Voor de *Sportmarkt* zijn er twee versies in het werkboek opgenomen. Een eenvoudige en een uitgebreide versie. Eventueel biedt deze opdracht de mogelijkheid om samen te werken met een ander vak. Bijvoorbeeld met het vak Nederlands in het kader van het houden van een interview en het maken van een verslag.

Mijn sportmotivatie is opgenomen in klas 3. De ervaring heeft geleerd dat de leerlingen zich dan nog wat bewuster zijn de eigen motieven om te sporten. Die vragenlijst kan echter ook prima worden ingevuld na de *Sporttest* in klas 2. Voorkeuren voor bepaalde sporten die ze leuk vinden kunnen in dat geval wat directer worden gekoppeld aan bepaalde motieven om aan sport te doen.

In klas 3 worden de leerlingen via de *Sport-tijdmeter* opnieuw bewust gemaakt van hun sportdeelnamegedrag. In de praktijk blijkt dat het sportdeelnamegedrag in klas 3 afneemt. Voor een aantal leerlingen kan dit confronterend zijn. U kunt deze leerlingen motiveren zich te heroriënteren op diverse sportmogelijkheden. Natuurlijk gebeurt dit niet alleen via opdrachten, maar juist in combinatie met veel en veelzijdige bewegingsactiviteiten.

De *instroomenquête* is bedoeld voor leerlingen die tussentijds van een andere school of vestiging instromen. U krijgt op deze manier een beeld van de leerling. Het geeft u in ieder geval een instrument in handen om bepaalde zaken met de leerling te bespreken. Bovendien maakt de leerling op die manier een begin met zijn Sportdossier.

Opdrachten tijdens de les

De voorkeur gaat uit naar het zoveel mogelijk verwerken van de opdrachten tijdens de les LO. De werkboeken kunnen op school blijven. Eventueel kunt u de opdrachten ook thuis laten maken. De *Sportmarkt* is een opdracht die hoofdzakelijk na schooltijd gemaakt moet worden. U zou kunnen overwegen deze opdracht met een cijfer te belonen en mee te laten tellen in het rapportcijfer.

Samenwerkend leren

De opdrachten bieden goede mogelijkheden tot vormen van activerend, samenwerkend leren. Het is bovendien nuttig en motiverend dat leerlingen kennis nemen van elkaars sportieve bevindingen en ervaringen. Het mes snijdt aldus aan twee kanten. Ze zijn bezig met zelfstandig en samenwerkend leren en winnen zevens belangrijke informatie in van klasgenoten over hun sportervaringen.

Bij de opdracht *Naschoolse sport* kunt u bijvoorbeeld in groepjes van vier de leerlingen elkaars formulier laten lezen, vervolgens wijst u een leerling aan die de antwoorden van z'n andere groepsleden vertelt. Bijvoorbeeld: "Louis, wie in jouw groep heeft dit jaar nog prijzen gewonnen met"

De opdracht *Sportmarkt* biedt goede mogelijkheden om de leerlingen elkaars sport te presenteren. De leerlingen werken in tweetallen. De een vertelt kort iets over zijn sport, daarna doet de ander hetzelfde. Volgens laat u een van het tweetal iets vertellen

over de sport van de ander. Deze mag helpen en eventueel aanvullen. Zo kunt u een aantal leerlingen aan het woord laten. De overige leerlingen kunnen op deze manier ook weer informatie krijgen. Het spreekt voor zich dat dit lestijd vraagt. Maar het levert de leerlingen veel nieuwe informatie op en is een verruiming van hun blik op sportbeoefening van leeftijdgenoten. Eventueel kunt u een aantal verslagen bundelen tot een klassensportmarkt. Een andere vorm is dat leerlingen hun sport daadwerkelijk presenteren aan klasgenoten door in kleine groepen les te geven. Een andere uitwerking is dat leerlingen hun trainer uitnodigen om samen een les te verzorgen voor de klas. Wellicht op de sportaccommodatie van de club.

Om het begrip '*fair play*' helder te krijgen is het 'web' een leuke werkvorm. U schrijft in het midden van het bord bijv. het woord *blesure*. U vraagt de leerlingen naar een woord wat hiermee te maken heeft. De antwoorden schrijft u op rond het startwoord *blesure*. Totdat het woord 'sportiviteit', 'sportief spelen' of 'fairplay' wordt genoemd. Soms is een beetje manipuleren van uw kant pedagogisch verantwoord. Als het begrip fairplay duidelijk is dan kunt u de volgende stap maken.

Een andere opdracht is de *Fair playcode*. De leerlingen krijgen eerst de opdracht voor zichzelf een aantal (3 á 5) fair playregels op te schrijven of uit te kiezen van een lijst. U weet zelf het beste bij welke leerlingen u meer moet sturen. Vervolgens maken de leerlingen in een groepje hun toptien (vijf). U neemt deze toplijsten in en maakt een 'klasse- toptien'. Er zijn ook klassen die heel goed in staat zijn vanuit de groepjes zelf tot een fairplay-code voor hun klas te komen.

Een andere mogelijkheid is dat leerlingen hun resultaten onderling vergelijken. In de bijlage van deze docentenhandleiding zijn twee klassenscoreformulieren opgenomen van *Sportprofiel* en *Sporttest*. Op deze formulieren kunt u de resultaten van de klas verwerken en vervolgens bespreken met de klas. Dit kan natuurlijk ook met de hier bovengenoemde vormen.

Beheer van Sportdossiers

De Sportdossiers worden per klas op school bewaard. In het volgende leerjaar gaat het Sportdossier mee naar de volgende klas. Op deze wijze heeft de nieuwe docent LO zicht op zijn nieuwe leerlingen. Zo werkt het tegelijkertijd als sportleerlingvolgsysteem. Bovendien biedt deze werkwijze een goede basis voor het werken met het examendossier in de hogere leerjaren. De leerlingen zijn dan al in de basisvorming gewend geraakt aan het werken met een dossier.

Rol van de docent LO

Het belang die de leerlingen hechten aan het sportdossier hangt af van de plaats die het krijgt binnen de lessen LO. De docent LO speelt een actieve en begeleidende rol bij de ontwikkeling van het sportdossier. Het moet niet een hinderlijke onderbreking zijn midden in een les met veel bewegingsactiviteit. Maar als een kort moment van reflectie aan bijvoorbeeld het eind van de les is het prima in te passen. Met de hiervoor genoemde werkvormen heeft het voor de leerlingen een duidelijke meerwaarde is tijdens het uitproberen op scholen gebleken. En ook krijgt de docent veel waardevolle informatie over wat leerlingen boeit in sport en bewegen.

Het leerlingenboekje in twee uitgaven

Het leerlingenwerkboekje is op twee manieren te verkrijgen. In de eerste plaats is het in drukvorm verkrijgbaar bij de SLO (besteladres: SLO, Afdeling verkoop, Postbus 2014, 7500CA Enschede, tel: 053 4840305).

Daarnaast is de tekst van de opdrachten op floppy bij de SLO verkrijgbaar. Docenten kunnen dan zelf de opdrachten selecteren en uitprinten en zonodig ook de opdrachten aanpassen. Op de floppy zijn de opdrachten op een eenvoudige manier vormgegeven. Besteladres: SLO, t.a.v. M.Bijkerk, Postbus 2041, 7500 CA Enschede tel: 053 4840343, email: m.bijkerk@slo.nl

Veel succes met het *Sportdossier*.

We houden ons uiteraard aanbevolen voor uw op- en aanmerkingen.

De auteurs.

Geraadpleegde literatuur

Bax, H. D. Houthoff, D. van der Kooij-Simons, G. van Mossel, J. Oosterlee, *Time out!*, redactie C. Mooij, H. Stegeman, (2000), Edu'Actief, Meppel.

Buisman (Red.), *Jongeren over sport*, (1995), Bohn Stafleu Van Loghum, Houten.

Buisman (Red.), *Jeugdsport en beleid*, (1996), Bohn Stafleu Van Loghum, Houten.

Crum, B.J.: *Over de versporting van de samenleving*, (1992), De Vrieseborch, Haarlem.

Ebbens, Ettekoven en van Rooyen, *Samenwerkend leren*, Groningen, 1997, Wolters Noordhoff

Faber, K., R. Kolman e.a., 'Sportoriëntatie', in Twee niet-domeingebonden thema's, (1996), Bekadidact, Baarn.

Houthoff, D. en G. van Mossel, *Bewegen en samenleving, een sport kies je niet zo maar*, leerlingkatern (1999) en docentenhandleiding (2000), Edu'Actief, Meppel.

Houthoff, D. en C. Mooij, *Spelen met een fair playcode*, leerlingenmateriaal, uitgave Zelfstandig leren in de vakken voortgezet onderwijs, (1999), SLO, Enschede.

Klein Lankhorst, G, Sportkeuzetest handig hulpmiddel, in *Lichamelijke Opvoeding nr. 12*, pagina 565-568, (1994), Zeist.

NOC*NSF, Fit & Fun, *Lespakket voor tweede klas VO*, (1999), Arnhem.

NSF, *Sport weten waarvoor je kiest*, sportboekje voor leerlingen, uitgave NSF, Arnhem.

Steenbergen, J. e.a. (redactie), *Waarden en normen in de sport*, (1998), Bohn Stafleu Van Loghum, Houten.

Bijlagen

Sportprofiel: overzicht klas...

Naam	
Huidige sport(en)	
Hoe vaak? Zelden of nooit (Z/N) 1 à 2 keer (1-2) 3 of meer keer per week (3)	
Georganiseerd of ongeorganiseerd (G of O)	
In wedstrijdverband, recreatiefverband of beide (W, R of W+R)	
Belangrijk bij sport?	
Sporten voor de toekomst	

Sporttest: scoreformulier, overzicht van klas ..

Acrogym/acrobatiek	
Aerobics/steps/calanetics/tai-bo	
American football	
Atletiek (duurloop)	
Atletiek (estafette, horden, sprint)	
Atletiek (werpen, springen)	
Badminton	
Basketbal	
Ballet (klassiek, dans, show)	
Bergsport (klimmen/abseilen)	
Boksen	
Bowling	
Cricket	
Dans (rock & roll, stijl, show)	
Darten	
Fitness	
Frisbee	
Golf	
Handbal	
Hockey	
Honk/softbal	
IJshockey	
Jazzballet/jazzgymnastiek	
Kanoën	
Korfbal	
Kunstschaatsen/schoonrijden	
Kunzwemmen	
Mountainbiking/fietscross	
Andere:	

Paardrijden	
Reddingszwemmen	
Roeien	
Rugby	
Schaatsen/shorttrack	
Schermen	
Schoonspringen	
Skateboarden	
Skating(inline)	
Skeeleren	
Skiën	
Snowboarden	
Streetdance	
Squash	
Tafeltennis	
Tennis	
Toerfietsen	
Turnen	
Voetbal	
Volleybal	
Waterpolo	
Wielrennen	
Wildwaterkanoën	
Windsurfen	
Zelfverdediging (judo/jiu jitsu/taekwondo/karate)	
Zeilen	
Zwemmen	
Andere:	